

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-90>

УДК 657.37

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

WAYS TO SOLVE ACCOUNTING AND CONTROL ISSUES IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

Коверза Вікторія Семенівна

кандидат економічних наук, доцент,
Маріупольський державний університет (м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1465-0584>

Тарасенко Олена Юріївна

кандидат економічних наук, доцент
Маріупольський державний університет (м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8060-8793>

Заграднікова Анна Юріївна

молодший радник компанії «Reinoha consulting» (м. Брно, Чехія)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0970-1746>

Koverza Viktoriia, Tarasenko Olena

Mariupol State University

Zahradnikova Anna

«Reinoha Consulting»

Стаття присвячена актуальним питанням обліку як сервісу задоволення інформаційних потреб користувачів обліково-аналітичної інформації в рамках сервісноорієнтованої парадигми менеджменту. Авторами визначено місце обліку і контролю в системі підтримки прийняття управлінських рішень (СППР) на підприємстві та ідентифіковано зміни змісту функцій обліку і контролю під впливом цифрової трансформації бізнесу, обґрунтовано вимоги до технології максимізації задоволення інтересів внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів підприємства в обліково-аналітичній інформації, з урахуванням необхідності об'єднати всі існуючі та потенційно можливі для реалізації види обліку на основі раціональної організації облікового процесу з визначенням критерію раціональності, який буде різнитися для підприємств різних видів та умов їх господарювання.

Ключові слова: бухгалтерська інформація, бухгалтерський облік, контроль, управлінські рішення, штучний інтелект, підприємство.

The article is devoted to topical issues of accounting as a service to meet the information needs of users of accounting and analytical information within the service-oriented paradigm of management. The authors determined the place of accounting and control in the management decision-making support system at the enterprise and identified changes in the content of accounting and control functions under the influence of the digital transformation of business. taking into account the need to combine all existing and potentially feasible types of accounting based on the rational organization of the accounting process with the definition of the criterion of rationality, which will differ for enterprises of different types and conditions of their management. The purpose of the article is to study the impact of new management concepts on the implementation and organization of accounting and control at the enterprise; identification of new approaches to the implementation of the accounting process and reporting at the enterprise; determination of characteristics and levels of flexibility of accounting regulation; proving the appropriateness of continuous improvement of accounting processes to improve the quality of management decisions; studying the features of the functioning of the decision-making support system in the conditions of digital transformation of the economy; proving the appropriateness of the accounting organization's orientation to the expanded list of users of accounting information and their role positions; development of understanding of the concept of strategic accounting and its analytical support; proving the appropriateness of using the project management methodology for the organization of accounting and control. The analysis of theoretical works and the generalization of empirical studies of leading professional accounting organizations proved that enterprises facing the challenges of the fourth industrial

revolution must change not only their business processes, but also their strategic thinking. Such a change in strategic thinking requires proper information and analytical support, which can be obtained from the accounting system, if this system is organized in accordance with the authors' proposals.

Keywords: accounting information, accounting, control, management decisions, artificial intelligence, enterprise.

Постановка проблеми Збільшення обсягів інформації якою має оперувати система підтримки прийняття управлінських рішень на підприємстві, що викликають сучасні трансформації бізнесу, може бути сформована системою бухгалтерського обліку. Сучасні дослідження у цій сфері розширюють перелік об'єктів спостереження за обліковою номенклатурою, але на жаль не всі розробки доводяться до практичної імплементації. Цифрова трансформація в свою чергу розширює зазначену розбіжність та отже актуалізує питання розвитку обліку та контролю як функцій управління. Розгляд цих питань набув значення через розвиток інформаційних технологій та залучення штучного інтелекту до широкого спектру виробничих та управлінських процесів. Таким чином, надання нової якості бухгалтерської інформації та орієнтація її на потреби більш широкого кола зацікавлених сторін потребують додаткових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В контексті даного питання цінними є роботи таких дослідників як М. Кужельний [1], О. Кундря-Висоцька [2], С. Левицька [1], Р. Островерха [3], В. Плаксієнко [4], В. Рожелюк [5], О. Романовська [6], І. Сидоренко [6], Т. Тарасова [7] та багатьох інших. Є пропозиції М. Корягіна та П. Куцика, які підтримуючи три підходи до розгляду обліку: як навчальної дисципліни, як наукового об'єкту та як практичної діяльності. Вони роблять наголос на тому, що в основу організації бухгалтерського обліку необхідно покласти системний підхід [8, с. 55]. Значна кількість дослідників орієнтувала свої розробки на використання системного підходу для опису практики ведення та визначення перспектив розвитку обліку та контролю. Розробки цих науковців є традиційними для досліджень у сфері організації обліку, де передбачено виділення певної кількості підсистем обліку та контролю. Але необхідно приділяти увагу на потребу розширення цього питання в частині забезпечення взаємодії з більшою кількістю користувачів інформації. Це стає можливим лише через цифрову трансформацію економіки, яка впливає на функцію обліку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Забезпечення ефектив-

ності функціонування підприємства вимагає впевненості у якості інформації, що використовується для прийняття рішень. Саме тому система внутрішнього контролю, інтегрована по видах обліку є дуже актуальною для управління підприємством. Таким чином проблема формування інтегрованої системи обліку та контролю в менеджменті підприємства стає дуже актуальною і потребує детального розгляду. Вирішення цього питання вимагає першочергового визначення розуміння поняття «облік та контроль» та обґрунтування його змістовного наповнення. Розв'язок означених проблем потребує певного структурування проблемної області дослідження.

Таким чином, можна визначити цілий спектр проблемних питань організації процесів управління підприємством, які потребують узгодженого застосування напрацьованих у сфері організації бухгалтерського обліку та контролю, але які на жаль не повною мірою інтегровані з сучасними концепціями менеджменту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження впливу нових концепцій менеджменту на реалізацію та організацію бухгалтерського обліку і контролю на підприємстві; ідентифікація нових підходів до здійснення облікового процесу та формування звітності на підприємстві; визначення характеристик та рівнів гнучкості облікового регулювання; доведення доречності постійного удосконалення процесів обліку для покращення якості управлінських рішень; вивчення особливостей функціонування системи підтримки прийняття рішень в умовах цифрової трансформації економіки; доведення доречності орієнтації організації обліку на розширений перелік користувачів облікової інформації та їх рольових позицій; розвиток розуміння концепту стратегічного обліку та його аналітичного забезпечення; доведення доречності використання методології управління проектами для організації обліку і контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори багатьох наукових робіт критикують облік за «ретроспективність інформації» та «відсутність зв'язку з аналітичними процедурами та брак прогностичних можли-

востей». Погоджуючись з даними висловлюваннями, можна стверджувати, що завданням обліку є не створення прогнозної інформації чи вироблення сценаріїв розвитку підприємства. Разом з тим облік повинен забезпечувати інформаційну підтримку, яку можна досягнути належною організацією облікового процесу. Таким чином, більшість сучасних наукових досліджень у сфері обліку орієнтовані саме на розширення прогностичних можливостей обліку – це головний напрямок розвитку облікової думки.

Таким чином можна стверджувати, що «раціональна організація бухгалтерського обліку, а також постійне поліпшення її параметрів в напрямку врахування інформаційних запитів з боку ключових елементів корпоративної архітектури, здатна забезпечити дієвість вироблених управлінських рішень та підвищити ефективність діяльності підприємства, залученого до мережі виробничої кооперації» [9, с. 31].

Саме тому передбачається постійне удосконалення обліково-аналітичного забезпечення роботи СППР, як за рахунок змін характеристик організації обліку так і за рахунок адаптації до змін інструментів та методів менеджменту, які при цьому будуть використані. Теоретичною складовою висунутої гіпотези є поява нових методів, концепцій, теорій та інструментів менеджменту, які потребують особливих інформаційних запитів, та таким чином мають певний вплив на організацію бухгалтерського обліку.

На сьогодні зросла увага вчених до проблем екології та ефективного використання ресурсів. Поява принципів управління розвитком, що «задовольняє поточні потреби розвитку без загрози для майбутніх поколінь» [10, с. 10] призвела до виникнення стандартів звітності зі стійкого розвитку (Global Reporting Initiative, GRI [11]). За цими стандартами звітність призначена для інформування суспільства про позитивний чи негативний внесок компанії у підтримку стабільності розвитку, в них відображають вплив підприємства на клімат та навколишнє середовище, дотримання прав людини, відсутність корупційних схем тощо. Оприлюднення GRI-звітності сприяє формуванню репутації відкритої та гідної довіри компанії. Наявність GRI-звітності свідчить про високий рівень корпоративної соціальної відповідальності компанії (агрегація переліку показників, які мають бути залучені до облікової системи подано у [12]). Поява звітності за GRI частково вирішить потребу розкриття під-

приємством нефінансової інформації, через її представленість у GRI-звітності.

Впровадження GRI-звітності вимагає розвитку наявних у підприємства облікових процедур, а відповідно потребує певного перегляду параметрів організації обліку і контролю. Дана концепція орієнтує облік та звітність на підтримку вирішення екологічних та соціальних проблем людства, визначаючи перелік принципів звітування в «зеленій економіці» [13].

Формування облікової політики є результатом здійснення облікових виборів на основі професійного судження [14, с. 81] та в рамках наявного концептуального ядра у вигляді національного законодавства [15] або концептуальної основи фінансової звітності [16].

Підтвердження збільшення ролі бухгалтерської інформації для стратегічного управління підприємством було надано в одному із досліджень СІМА [17], в якому на основі серій інтерв'ю з фінансовими директорами великих міжнародних компаній було визначено сфери залучення бухгалтерів в стратегічний процес підприємства.

Відокремленні етапи стратегічного управління формують власні запити щодо облікової інформації:

- стратегічне планування передбачає вироблення орієнтирів розвитку підприємства та потребує від бухгалтерського обліку агрегації інформації для ідентифікації потенціалу та можливостей розвитку підприємства;

- реалізація стратегії зводиться до провадження певних дій та потребує від обліку інформації щодо їх успішності та відповідності обраній стратегії;

- стратегічний контроль зводиться до порівняння отриманих та запланованих результатів, які можуть мати якісні формулювання, а отже базуватися на відсутній в обліковій системі не фінансовій інформації.

Саме обліково-аналітична інформація складає базис розробки стратегічного плану та виступає ключовим елементом забезпечення його реалізації через виокремлення та відстеження ключових індикаторів ефективності діяльності підприємства. Створення інформаційної системи передбачає систематизацію всіх аспектів діяльності підприємства, визначення всіх можливих оперативних та стратегічних рішень, систематизацію бізнес-процесів підприємства тощо. Потрібні нові інструменти роботи, засновані на отриманні нових видів даних та інформації в новій якості. З огляду на це потрібні адаптація облі-

кової моделі до запитів четвертої промислової революції.

Співвідношення між запитом зацікавлених сторін щодо бухгалтерської інформації та можливостями обліку є основою досягнення поставленої мети щодо максимізації задоволення інтересів стейкхолдерів в обліковій інформації. Досягнути якої можливо лише в тому випадку, якщо до проекту організації обліку будуть залучені всі особи, які зацікавлені в бухгалтерській інформації. Таким чином інтерес усіх типів зацікавлених сторін повинен заслуговувати на увагу, що доволі важко зробити через різноманітність їх інтересів. Однак зміни у способах ведення бухгалтерського обліку мають різний характер та по різному впливають на СППР.

Висновки. Підприємства повинні змінити не тільки свої бізнес-процеси, але і спосіб свого стратегічного мислення. Подібна зміна стратегічного мислення потребує належної інформаційно-аналітичної підтримки, яка може бути отримана від системи бухгалтерського обліку, якщо ця система організована відповідно до пропозицій авторів. Важливим питанням є використання концепції цифрових двійників для структурування проекту орга-

нізації бухгалтерського обліку та для забезпечення зв'язування обліку з менеджментом підприємства.

Запропоновано розглядати інтегровану систему обліку і контролю як інформаційну підтримку управління підприємствами, що дозволить визначати фактори для створення успіху підприємства та зможе надавати інформацію про них для прийняття управлінських рішень. У цьому випадку система стратегічного обліку розглядається як одна з підсистем.

Таким чином бухгалтерський облік виконує сервісну функцію, забезпечуючи потреби зацікавлених сторін підприємства інформацією для прийняття відповідних управлінських рішень. Залежно від змін запитів користувачів, поява нових вимог до облікової інформації поступово перетворює теорію та методологію обліку. З огляду на це, інтегровану систему обліку і контролю слід будувати на основі використання методологічних інструментів, які дозволять ідентифікувати об'єкти зовнішнього оточення, а також обробляти та представляти інформацію про стан і динаміку таких об'єктів користувачам для вироблення стратегічних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кужельний М. В., Левицька С. О. Організація обліку. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 352 с.
2. Кундря-Висоцька О. П., Москаленко О. В., Сулима О. М. Організація бухгалтерського обліку. Київ : УБС НБУ, 2015. 336 с.
3. Островерха Р. Організація обліку. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 568 с.
4. Плаксієнко В. Я., Назаренко І. М. Концептуальні основи організації безпаперової бухгалтерії. *Агросвіт*. 2018. № 12. С. 3–7.
5. Рожельюк В. М. Організація бухгалтерського обліку діяльності переробних підприємств. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 488 с.
6. Романовська О. М., Сидоренко І. В. Організація обліку. Краматорськ : ДДМА, 2016. 116 с.
7. Тарасова Т. О. Бухгалтерський облік в інформаційній системі управління сталим розвитком підприємств торгівлі : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2016. 360 с.
8. Корягін М. В., Куцик П. О. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку. Львів : ЛКА, 2015. 239 с.
9. Халліфах А. М. Організація обліку та контролю в системі підтримки прийняття управлінських рішень підприємства : дис. д-ра філософії: 071 / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. Харків, 2020. 344 с.
10. Monkeltaan J. Governance for the Sustainable Development Goals. Singapore: Springer Singapore, 2019. 232 p.
11. GRI Sustainability Reporting Standards. URL: <https://www.globalreporting.org/standards> (дата звернення: 15.07.2022).
12. Faria M. J. Types of financial and non-financial information disclosure about corporate social responsibility. *FGV EBAPE*. 2017. P. 534–558.
13. Thurm R. Blueprint 1. A principles-based approach to reporting serving a green, inclusive & open economy. Reporting 3.0. Berlin: On Commons gGmbH, 2017. 122 p.
14. Лень В. С. Організація бухгалтерського обліку. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 696 с.

15. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1996 р. № 966-XIV (зі змінами та доповненнями): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 27.07.2023).

16. Conceptual Framework of Financial Reporting: URL: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf> (дата звернення: 28.07.2023).

17. Management Accounting in Support of the Strategic Management Process: URL: <https://www.cimaglobal.com/Research-Insight/Management-accounting-in-support-of-the-strategic-management-process/> (дата звернення: 29.07.2023).

REFERENCES:

1. Kuzhelnyy, M. V., & Levytska, S. O. (2019). Orhanizatsiya obliku [Organization of accounting]. Kyiv: Center for Educational Literature, 352 p. (in Ukrainian)

2. Kundrya-Vysotska, O. P., & Moskalenko O. V., & Sulyma O. M. (2015). Orhanizatsiya bukhhalterskoho obliku [Organization of accounting]. Kyiv: UBS NBU, 336 p. (in Ukrainian)

3. Ostrovyyerkha, R. (2017). Orhanizatsiya obliku [Organization of accounting]. Kyiv: Center for Educational Literature, 568 p. (in Ukrainian)

4. Plaksiyenko, V. Y., & Nazarenko, I. M. (2018). Kontseptualni osnovy orhanizatsiyi bezpaperovoyi bukhhalteriyi [Conceptual foundations of the organization of paperless accounting]. *Ahrosvit – Agroworld*, no. 12, pp. 3–7. (in Ukrainian)

5. Rozhelyuk, V. M. (2013). Orhanizatsiya bukhhalterskoho obliku diyalnosti pererobnykh pidpryyemstv. [Organization of accounting of processing enterprises]. Kyiv: NNC IAE, 488 p. (in Ukrainian)

6. Romanovska, O. M. & Sydorenko, I. V. (2016). Orhanizatsiya obliku [Organization of accounting]. Kramatorsk: DDMA, 116 p. (in Ukrainian)

7. Tarasova, T. O. (2016). Bukhhaltersky oblik v informatsiynyi systemi upravlinnya stalym rozvytkom pidpryyemstv torhivli: monohrafiya [Accounting in the management information system of sustainable development of trade enterprises: monograph]. Kharkiv: I.S. Ivanchenko Publisher, 360 p. (in Ukrainian)

8. Koryahin, M. V., & Kutsyk P. O. (2015). Kontseptualnyy rozvytok metodolohiyi bukhhalterskoho obliku [Conceptual development of accounting methodology]. Lviv: LKA, 239 p. (in Ukrainian)

9. Khallifakh, A. M. (2020). Orhanizatsiya obliku ta kontrolyu v systemi pidtrymky pryynyattya upravlinskykh rishen pidpryyemstva [Organization of accounting and control in the support system for making managerial decisions of the enterprise]. Doctor's thesis. Kharkiv. (in Ukrainian)

10. Monkelbaan, J. (2019). Governance for the Sustainable Development Goals. Singapore: Springer Singapore, 232 p.

11. GRI Sustainability Reporting Standards. Available at: <https://www.globalreporting.org/standards>

12. Faria, M.J. (2017). Types of financial and non-financial information disclosure about corporate social responsibility. FGV EBAPE. P. 534–558.

13. Thurm, R. (2017). Blueprint 1. A principles-based approach to reporting serving a green, inclusive & open economy. Reporting 3.0. Berlin: On Commons gGmbH, 122 p.

14. Len, V., S. (2006). Orhanizatsiya bukhhalterskoho obliku [Organization of accounting]. Kyiv: Center for Educational Literature, 696 p. (in Ukrainian)

15. Zakon Ukrayiny «Pro bukhhaltersky oblik ta finansovu zvitnist v Ukrayini» (1996) [Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

16. Conceptual Framework of Financial Reporting. Available at: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>

17. Management Accounting in Support of the Strategic Management Process. Available at: <https://www.cimaglobal.com/Research-Insight/Management-accounting-in-support-of-the-strategic-management-process>